

بررسی تأثیر ارزش‌ها بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام

زهره معتمدی‌نیا^۱، حسین مهدی‌زاده^۲، کامران طاهرپور^۳

چکیده

ارزش‌ها اهداف مهم زندگی و یا استانداردهایی هستند که به عنوان اصول راهنما در زندگی شخص عمل می‌کنند. هدف این مطالعه بررسی تأثیر ارزش‌ها بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام بود. این تحقیق با توجه به هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی بود. جامعه آماری مطالعه مدیران تعاونی-های مرغداری استان ایلام بودند که از بین آن‌ها ۷۰ نفر به عنوان نمونه برای مطالعه انتخاب شد. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه بسته استفاده گردید. روایی محتوایی ابزار تحقیق با استفاده از نظرسنجی متخصصان و صاحب‌نظران در زمینه موضوع به دست آمد. برای سنجش پایایی ابزار تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میانگین آن برای متغیرهای مطالعه ۸۳ درصد بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های مقایسه میانگین جامعه با عدد ثابت، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه استفاده شد. یافته‌ها نشان دادند که میانگین متغیر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی ۳/۲ و بالاتر از حد متوسط می‌باشد که ارزش "موفقیت" ۱۹ درصد از تغییرات آن را تبیین می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: قدرت، موفقیت، نوع دوستی، عام‌گرایی، ارزش‌های زیست‌کره.

^۱ مدرس مدعو گروه کارآفرینی و توسعه روستایی دانشگاه ایلام

^۲ استادیار گروه کارآفرینی و توسعه روستایی دانشگاه ایلام

^۳ استادیار گروه علوم دامی دانشگاه ایلام

مقدمه

در ایران تعاون به مفهوم واقعی کلمه از سابقه‌های طولانی برخوردار بوده و تعاونی و همکاری‌های مختلف اجتماعی در بسیاری از موارد عامل مهمی در تغییر و تحولات اجتماعی بوده است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۳)، لذا می‌طلبد که مدیران تعاونی‌ها در خصوص حفاظت و صیانت از محیط زیست نیز دغدغه‌های بیشتری داشته باشند، زیرا در چند دهه گذشته فشارهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در خصوص پیامدهای زیست محیطی موجب شده است که شرکت‌ها در استراتژی‌ها و چشم‌اندازهای خود با دقت بیشتری این پیامدها را مورد توجه قرار دهند. از سوی دیگر امروزه توان رقابتی شرکت‌ها فراتر از تولید محصولات با کیفیت و کم هزینه و در اسرع وقت پیش می‌رود، تا جایی که در شرایط کنونی تلفیق مسئولیت‌ها و پیامدهای زیست محیطی به دغدغه عمده شرکت‌ها در زمینه توان رقابتی‌شان تبدیل شده است (۲۰۰۶ Porter and Kramer) و در این راستا محیط زیست به بحثی محوری در خصوص "پایداری" شرکت‌ها و عملکرد آنها بدل گردیده (Sarkis et al., ۲۰۱۰)، لذا تعاونی‌ها نیز بایستی موضوع محیط زیست و تعهد و مسئولیت‌پذیری در قبال آن را سرحوله برنامه‌های خویش قرار دهند. چنانچه پیداست نوع بشر در سال‌های اخیر با مشکلات زیست محیطی فزاینده‌ای مواجه بوده است. بسیاری از مردم نیز در این خصوص دارای دغدغه و دل مشغولی می‌باشند، با این حال این موضوع همواره در رفتار آنها نمود ندارد، لذا روان‌شناسان به منظور درک این اختلافات و این که چرا برخی افراد در زمینه رفتارهای زیست محیطی متعهد بوده و عده‌ای تعهدی نسبت به آن ندارند، به بررسی انگیزه‌ها، نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید پرداخته‌اند. در فرا تحلیلی از ۱۲۸ مطالعه تجربی در رابطه با رفتار زیست محیطی توسط هینس و همکاران (Hines et al., ۱۹۸۷) شخصیت و نگرش‌ها علاوه بر دانش و مهارت‌ها پیش‌گوهای رفتار دوستدار محیط زیست بودند. از سوی دیگر احتمال می‌رود که گسیختگی و نداشتن ارتباط با طبیعت در تخریب و انهدام آن موثر باشد، از این رو لازم است تا درک بهتری از چگونگی رفتار با محیط زیست داشته باشیم. با استناد به نتایج تحقیقات می‌توان چنین اظهار نمود که احساسات، ارزش‌ها و نگرش‌ها برای حفاظت از محیط زیست نیروهای انگیزشی مناسبی باشند (Nisbet et al., ۲۰۰۹). محققان و سیاست‌گذاران نیز بر این باورند که رفتارهای فردی می‌توانند مشکلات زیست محیطی را تشدید نموده و یا اصلاح کنند. عده‌ای نیز معتقدند که به طور کلی رفتارهای زیست محیطی و نگرش‌ها هم‌تراز هستند، در حالی که همگان با این موضوع موافقت ندارند. ذکر این نکته نیز قابل تأمل است که رفتارهای مسئول زیست محیطی زمانی رخ می‌دهند که اهداف افراد یا گروه‌ها انجام کار عاری از نقص و کمک به حفاظت از محیط زیست باشد (Cottrell, ۲۰۰۳). چنین اقداماتی به رفتارهای طرفدار محیط زیست، رفتارهای دوستانه با محیط زیست، رفتارهای نظارتی و رفتارهای حفاظت از منابع طبیعی اشاره دارند. مطابق اظهارات استرن (Stern, ۲۰۰۰) چندین نوع رفتار مسئول زیست محیطی (ERB^۴) وجود دارد که متناسب با موقعیت ایجاد می‌شوند، مونرو (Monroe, ۲۰۰۳) نیز چارچوب ERB را به عنوان یک کلیت "رهیافتی برای جستجوی اطلاعات، تصمیم‌گیری و ارزشیابی رفتار نظارتی" می‌داند.

باید توجه داشت که رهیافت جایگزین دغدغه زیست محیطی تئوری هنجار-اعتقاد-ارزش استرن و دیتز (Stern & Dietz, ۱۹۹۴) بوده که متغیرها را به طور علی به هم مرتبط می‌کند. این متغیرها شامل ارزش‌های شخصی، مجموعه‌ای از عقاید عمومی، آگاهی از پیامدها، مسئولیت‌پذیری و هنجارهای شخصی برای اقدامات دوستدار محیط زیست هستند. اخیراً استرن (Stern, ۲۰۰۰) با دقت این مدل را تشریح و چارچوب مفهومی را طراحی نموده که بین چهار مجموعه از متغیرهای علی موثر بر ERB تمایز قائل می‌شود: (۱) فاکتورهای نگرشی، نیروهای زمینه‌ای، قابلیت شخصی و عادات. در تحقیقات دیگر نگرش، کنترل مکانی، خودکارآمدی، مسئولیت‌پذیری اخلاقی، مقاصد رفتاری و مشارکت در نهادهای زیست محیطی به عنوان پیش‌گوهای مهم ERB مد نظر قرار گرفته‌اند. مدل‌های چندی از ERB نیز دانش و آگاهی را به عنوان مقدمه نگرش‌های زیست محیطی و ERB معرفی کرده‌اند، افزون بر این در مدلی از رفتار مسئول زیست محیطی که هینس و همکارانش در سال‌های (۱۹۸۷-۱۹۸۶) ارائه دادند، دانش شناختی و مهارت‌های شناختی پیش‌نیازهای رفتار زیست محیطی بودند (Mobley et al., ۲۰۱۰)، مطابق اظهارات بمبرگ و موسر (Bamberg & Moser, ۲۰۰۷) نیز فاکتورهای شناختی از قبیل: دانش و آگاهی از مشکلات زیست محیطی پیش‌نیازهای مهم توسعه هنجارهای اخلاقی بوده که بر ERB تأثیر داشتند. از سوی دیگر باید توجه داشت که

^۴ . Environmental responsible behavior

جوامع انسانی با داشتن فعالیت‌های اجتماعی و خصلت‌های فرهنگی مختلف، ارزش‌ها و نگرش‌های متفاوتی نسبت به طبیعت و محیط زیست دارند (Johnson et al., ۲۰۰۴)، و بسیاری بر این باورند که مشکلات زیست محیطی در ارزش‌ها و باورهای اجتماع ریشه داشته و به همین دلیل پی بردن به این موضوع که افراد اجتماع در خصوص زیست بوم چگونه فکر می‌کنند، در خصوص آن چه می‌دانند و نسبت به آن چه احساسی دارند، مهم است، در این بین جهت‌گیری ارزشی نسبت به طبیعت اثر تعیین کننده‌ای در نگرش و رفتارهای زیست محیطی دارد. مفهوم ارزش‌ها در زمینه روان‌شناسی زیست محیطی مفهوم جدیدی نبوده، این مفهوم به طور گسترده مورد مطالعه قرار گرفته و بر ارزش‌های زیست کره یا دغدغه‌ها یا ارزش ذاتی برای منابع طبیعی در مقایسه با دغدغه‌هایی که انسان را اشرف مخلوقات و مرکز ثقل موجودات می‌دانند، اشاره دارد. این اهمیت از آنجایی است که جهان طبیعت در ارتباط نزدیکی با ارزش‌های انسانی قرار دارد. ارزش‌های زیست محیطی پیش‌گوهای نگرش‌ها و رفتارهای زیست محیطی هستند و از استفاده از اتومبیل گرفته تا کاهش و حتی استفاده مجدد از زباله‌های خانگی را در بر می‌گیرند (D Groot & Steg, ۲۰۱۰). حیطة گسترده‌ای از ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای زیست محیطی افراد را پیشگویی می‌کنند و اگر چه این مطالعات فاقد چشم‌انداز نظری کاملی هستند، با این وجود تمرکز بر جهت‌گیری ارزشی رهیافت مهمی برای توسعه تئوری در این حیطة می‌باشد. باید توجه داشت که حیطة ارزش‌ها به احتمال قوی پیش‌گوهای بسیار مهمی از پیامدهای زیست محیطی هستند، به این دلیل که جهان طبیعت در ارتباط نزدیکی با ارزش‌ها قرار دارد. ارزش‌ها غالباً از ارتباط بین محیط و متن فرهنگی به وجود آمده و نمایانگر این ارتباط می‌باشند. آنها راه دیدن جهان و ارتباط با آن بوده و به همین دلیل در رفتاری که انسان در قبال طبیعت به عنوان بخشی از جهان زیستی‌اش دارد، موثرند (D Groot & Steg, ۲۰۱۰; Barr, ۲۰۰۷). مطابق تحقیقات اسلاولجبا و همکاران (Slavoljub et al., ۲۰۱۵) در کشف ارتباط درونی میان ارزش‌های زیست محیطی و مسئولیت‌پذیری زیست محیطی دانش‌آموزان سؤال اساسی این بود که چه مقدار ارزش‌های زیست محیطی در ایجاد مسئولیت‌پذیری زیست محیطی موثر می‌باشند؟ با استناد به نتایج این مطالعه ارتباط خطی مثبتی میان ارزش‌های زیست محیطی و مسئولیت‌پذیری زیست محیطی وجود داشت و ارزش‌های زیست محیطی دانش‌آموزان قادر به تبیین ۴۸ درصد از مسئولیت‌پذیری زیست محیطی بود، از دیگر نتایج این مطالعه نیز می‌توان به این مورد اشاره کرد که دانش‌آموزانی که معتقد بودند کارایی جامعه و پویایی زندگی بدون مراقبت از محیط زیست امکان‌پذیر نمی‌باشد، نگرش‌های مطلوبی نسبت به مسئولیت‌پذیری زیست محیطی داشتند (Slavoljub et al., ۲۰۱۵). قابل ذکر است که رشد دغدغه‌های عمومی در خصوص کیفیت محیط زیست و افزایش بحران‌های زیست محیطی در میان محققان علاقه زیادی را به مطالعه در زمینه آگاهی‌های زیست محیطی و توجه به فاکتورهایی برای مسئولیت‌پذیری زیست محیطی ایجاد نموده است. ارزش‌ها به عنوان معیار مردم برای انتخاب و تصدیق اقدامات و برای ارزشیابی (از خود) و وقایع (Schwartz, ۱۹۹۲) تعریف شده‌اند، بنابراین ممکن است ارزش‌ها به عنوان بخش مهمی از هویت هر فرد پایه و اساسی برای شکل‌گیری نگرش‌های ویژه در موقعیت‌های ویژه باشند (Rokeach, ۱۹۷۳). مرور ادبیات و متون موجود حاکی از آن است که ارزش‌های زیست محیطی تأثیر قابل توجهی بر رفتار طرفدار محیط زیست دارند، با این وجود دانشمندان بر این باورند که تأثیر انواع معین ارزش‌ها متفاوت است (Stern, ۲۰۰۰; Barr, Gilg & Ford, ۲۰۰۵; Garling, Fujii, Garling & Jacobsson, ۲۰۰۳)، همچنین مشخص شده است که ارزش‌های اشرف مخلوقات بودن انسان و ارزش‌های زیست کره تأثیر مثبتی بر رفتار طرفدار محیط زیست دارند، افرادی با ارزش‌های اشرف مخلوقات بودن انسان‌ها به منظور منفعت نوع بشر به شکل دوستدار محیط زیست رفتار می‌کنند و افرادی با ارزش‌های زیست کره دارای دغدغه برای طبیعت و کره زمین بوده، لذا ارزش‌های اشرف مخلوقات بودن انسان‌ها و ارزش‌های زیست کره پیش‌گوهای بهتری برای رفتار طرفدار محیط زیست هستند (Slavoljub et al., ۲۰۱۵). از نقطه نظر روان‌شناسی، مسئولیت‌پذیری محدودیت انتخابی افراد بوده، با توجه به این که اقدامات فرد چگونه می‌تواند افراد دیگر را تحت تأثیر قرار دهد (Bierhoff and Auhagen, ۲۰۰۱). قابل ذکر است که موضوع شکل‌گیری و رشد مسئولیت‌پذیری زیست محیطی اهمیتی زیادی داشته، چرا که این اعتقاد وجود دارد که بتوان افراد و موسسات را به پذیرش مسئولیت‌پذیری برای کاهش مشکلات زیست محیطی و تغییر رویکردهای هر فرد در جهت تخفیف پیامدهای منفی ترغیب کرد (Barr, ۲۰۰۲). احساس مسئولیت‌پذیری شخصی مرتبط با موضوعات زیست محیطی به هنجارهای شخصی مرتبط بوده و به حوزه اخلاق شخصی متعلق است. هنجارهای شخصی به عنوان انتظارات شخصی در خصوص رفتار شخصی در موقعیت‌های متفاوت تعریف شده است (Abrahamse & Steg, ۲۰۰۹). این هنجارها در برگیرنده تعهدات اخلاقی شخصی نسبت به دیگر افراد یا طبیعت

می‌باشد، اگر چه احساس مسئولیت‌پذیری شخصی همیشه جنبه اخلاقی ندارد، با این حال مردم اغلب مجبورند که به شیوه مرسوم و متداول رفتار کنند (Kaiser, Ranney, Hartig & Bowler, ۱۹۹۹).

لازم به ذکر است که مدل این مطالعه برگرفته از مدل مطالعه اسلاولجاب و همکاران (Slavoljub et al., ۲۰۱۵) می‌باشد که مبتنی بر مدل فعالساز هنجار اسچوارتز (Schwartz, ۱۹۹۷) بوده که با این سؤال که تعهد شخصی افراد برای رفتار به شیوه طرفدار محیط زیست چگونه است، ارتباط دارد. این مدل پیشنهاد می‌کند که تعهد اشخاص برای این که به نفع دیگران عمل کنند، به مسئولیت‌پذیری افراد و آگاهی آنها از پیامدهای رفتاریشان بستگی دارد، از سوی دیگر مدل مطالعه آنها مبتنی بر مدل قیصر و همکاران (Kaiser et al., ۱۹۹۹) بوده که مطابق آن دانش زیست محیطی، ارزش‌های زیست محیطی و مسئولیت‌پذیری زیست محیطی به طور مشترک قصد رفتار دوستدار محیط زیست را که به نوبه خود رفتار طرفدار محیط زیست را تحت تأثیر قرار می‌دهد، در بر می‌گیرد. این مدل مسئولیت‌پذیری زیست محیطی را برای پر کردن شکاف میان تئوری انتخاب عقلایی و تئوری فعالساز هنجار استفاده می‌کند، مطابق نتایج دانش و ارزش‌ها می‌توانند ۴۰ درصد قصد رفتار طرفدار محیط زیست را پیش‌گویی نموده و با شمول و دربرگیری مسئولیت‌پذیری زیست محیطی این میزان ۵ درصد افزایش می‌یابد. در مدل مطالعه اسلاولجاب و همکاران (Slavoljub et al., ۲۰۱۵) هدف آن بوده که میزان تأثیر ارزش‌های زیست محیطی افراد بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی مشخص شود. از دیگر دلایل انتخاب این مدل چارچوب رفتار زیست محیطی طراحی شده توسط بار و گیلگ (Barr & Gilg, ۲۰۰۷) بود که این چارچوب مبتنی است بر این که ارزش‌ها و رفتار با هم ارتباط دارند، اما تعدادی از فاکتورهای موقعیتی و روان‌شناختی در این میان نقش واسطه را ایفا می‌کنند. این فاکتورها در حقیقت تأثیر شکل‌گیری قصد و پیوند قصد و رفتار می‌باشند. از آنجا که در این مدل مسئولیت‌پذیری زیست محیطی یکی از فاکتورهای روان‌شناختی بود که نقش واسطه را میان ارزش‌ها و قصد رفتار دوستدار محیط زیست داشت، سعی شد که ارتباط مستقیم ارزش‌ها و مسئولیت‌پذیری زیست محیطی مشخص شود (Slavoljub et al., ۲۰۱۵)، لذا در این مطالعه ما نیز بر آن بودیم که تأثیر مستقیم انواع ارزش‌ها (قدرت، موفقیت، نوع‌دوستی، عام‌گرایی و ارزش‌های زیست کره) را بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام مورد سنجش قرار دهیم.

روش‌شناسی

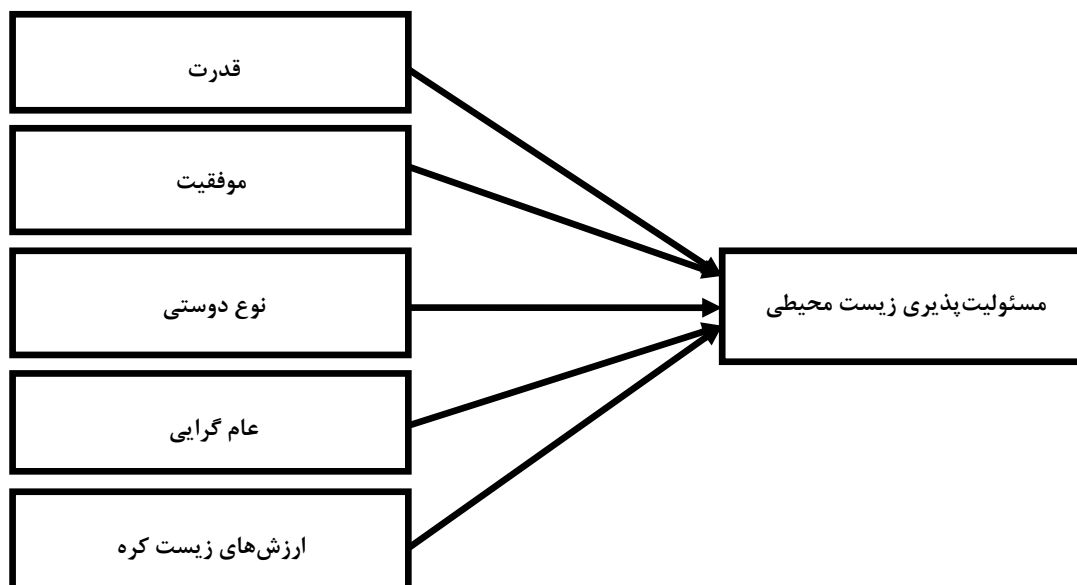
پژوهش حاضر بر مبنای هدف کاربردی و بر مبنای روش توصیفی - همبستگی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام بودند که از آن ۷۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شد. برای سنجش انواع ارزش‌ها در میان مدیران تعاونی‌های مرغداری جامعه آماری از آیت‌های ارزشی پرسشنامه هانسلا و همکاران (Hansla et al., ۲۰۰۸) که در برگزیده ارزش‌های قدرت، موفقیت، نوع دوستی و عام‌گرایی بود، به همراه ارزش‌های زیست کره از مطالعه استگ و همکاران (Steg et al., ۲۰۰۵) استفاده شد که همگی در قالب طیف ۵ ارزشی مورد سنجش قرار گرفتند، همچنین متغیر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی توسط ۸ گویه و در قالب طیف ۴ ارزشی سنجیده شد. برای سنجش روایی محتوایی پرسشنامه ارزش‌ها از فن ترجمه معکوس^۵ استفاده شد. به این صورت که ابتدا پرسشنامه به فارسی و بار دیگر به انگلیسی برگردانده و با متن اصلی تطابق داده شد. سپس نسخه نهایی را پانل متخصصان تایید نمودند. جهت سنجش پایایی ابزار تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ که در ذیل به آن اشاره شده، استفاده گردید. تمامی مقادیر به دست آمده از آن حاکی از قابلیت اعتماد ابزار تحقیق بود. در این مطالعه جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های مقایسه میانگین جامعه با عدد ثابت، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه بهره گرفته شد.

مطابق مطالعه هانسلا و همکاران (Hansla et al., ۲۰۰۸) ارزش قدرت در برگزیده "قدرت اجتماعی، اختیار و ثروت"، ارزش موفقیت در برگزیده "بلند همتی، قابلیت، موفق بودن و نفوذ"، ارزش نوع دوستی در برگزیده "مفید بودن، بخشش، وفاداری و مسئول بودن"، ارزش عام‌گرایی در برگزیده "روشن فکر بودن، برابری، عدالت اجتماعی و جهان‌مملو از صلح" و مطابق مطالعه استگ و همکاران (Steg et al., ۲۰۰۵) ارزش‌های زیست کره در برگزیده "اعتقاد به حفاظت از محیط زیست، اعتقاد به جلوگیری از آلودگی محیط زیست، احترام به زمین و وحدت با طبیعت" می‌باشد.

۵. Back Translate

جدول ۱. میزان آلفای کرونباخ متغیرهای مورد مطالعه

ردیف	متغیر	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
۱	قدرت	۳	۰/۷۹
۲	موفقیت	۴	۰/۷۸
۳	نوع دوستی	۴	۰/۸۵
۴	عام گرایی	۴	۰/۸۴
۵	ارزش‌های زیست کره	۴	۰/۸۸
۶	مسئولیت‌پذیری زیست محیطی	۸	۰/۸۹

شکل (۱): چارچوب مفهومی مطالعه

یافته‌ها و بحث

مقایسه میانگین ارزش‌ها با عدد ثابت ۲/۴

در این بخش ابتدا وضعیت ارزش‌های قدرت، موفقیت، نوع دوستی، عام گرایی و ارزش‌های زیست کره مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام ارائه شده است، سپس با توجه به این که نتایج از یک نمونه تصادفی به دست آمده با استفاده از آزمون t تک گروهی سعی شده که میزان تعمیم‌پذیری نتایج بررسی گردد. در این آزمون معمولاً محقق می‌تواند میانگین به دست آمده از جامعه را با یک عدد مبنا (مومنی و فعال قیومی، ۱۳۸۷)، مقایسه کند. در این بخش عدد مبنا برای متغیرها ۲/۴ فرض گردیده، بدین صورت که اگر میانگین هر کدام از متغیرها ۲/۴ و یا بالاتر باشد، می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت متغیرهای نام برده در میان مدیران تعاونی‌های مرغداری مورد مطالعه مثبت و معنی‌دار می‌باشد. لازم به ذکر است که میانگین ۲/۴ معادل ۶۰ درصد در طیف ۵ ارزشی (اصلاً=۰، خیلی کم=۱، کم=۲، زیاد=۳، خیلی زیاد=۴) است.

جدول ۲. مقایسه میانگین ارزش‌های قدرت، موفقیت، نوع دوستی، عام‌گرایی و ارزش‌های زیست‌کره با عدد ثابت ۲/۴

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	t	df	sig
قدرت	۲/۵۲	۱/۱۴	۰/۱۳	۰/۹	۶۹	۰/۳
موفقیت	۳/۲۶	۰/۷۵	۰/۰۹	۹/۵۷	۶۹	۰/۰۰۰
نوع دوستی	۳/۳۲	۰/۷۶	۰/۰۹	۱۰/۰۱	۶۹	۰/۰۰۰
عام‌گرایی	۳/۲۹	۰/۸۵	۰/۱	۸/۷۹	۶۹	۰/۰۰۰
زیست‌کره	۳/۷	۰/۴۸	۰/۰۵	۲۲/۳۶	۶۹	۰/۰۰۰

با استناد به نتایج جدول ۲ میانگین ارزش‌های قدرت، موفقیت، نوع‌دوستی، عام‌گرایی و ارزش‌های زیست‌کره بالاتر از حد متوسط (۲/۴) می‌باشد، با این حال ارزش‌های زیست‌کره با میانگین ۳/۷ بالاترین و ارزش‌های قدرت با میانگین ۲/۵۲ پایین‌ترین میانگین‌ها را از آن خود نموده‌اند.

به منظور مشخص نمودن وضعیت مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی مدیران تعاونی‌های مرغداری از آزمون مقایسه میانگین جامعه با عدد ثابت استفاده شده است. عدد ثابت برای این متغیر ۲/۸ فرض گردیده، بدین صورت که اگر میانگین متغیر نام برده ۲/۸ و یا بالاتر باشد، می‌توان نتیجه گرفت که مدیران نام برده خود را در قبال محیط زیست مسئول و متعهد می‌دانند. میانگین ۲/۸ معادل ۶۰ درصد در طیف ۴ ارزشی است.

جدول ۳. مقایسه میانگین مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی با عدد ثابت ۲/۸

متغیر	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	t	Df	sig
مسئولیت‌پذیری محیطی	۳/۲	۰/۶۶	۰/۰۷	۵/۰۲	۶۹	۰/۰۰۰

چنانچه از نتایج جدول ۳ بر می‌آید میانگین متغیر مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی ۳/۲ و بالاتر از حد متوسط (۲/۸) می‌باشد که نشان از آن دارد که مدیران تعاونی‌های مرغداری جامعه مورد مطالعه خود را در قبال محیط زیست مسئول و متعهد می‌دانند.

شناسایی ارتباط بین انواع ارزش‌ها و مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی

به منظور بررسی ارتباط بین ارزش‌های قدرت، موفقیت، نوع دوستی، عام‌گرایی و ارزش‌های زیست‌کره و مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی مدیران تعاونی‌های مرغداری از روش همبستگی پیرسون استفاده شده که نتایج آن در جدول زیر آمده است.

جدول ۴. شناسایی ارتباط بین انواع ارزش‌ها و مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی

ارزش‌ها	شدت همبستگی	سطح معناداری
قدرت	۰/۰۸	۰/۴۸
موفقیت	۰/۲۸*	۰/۰۱
نوع دوستی	۰/۱	۰/۴
عام‌گرایی	۰/۱۴	۰/۲۳
زیست‌کره	۰/۳۱**	۰/۰۰۷

***: همبستگی بین دو متغیر در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار می‌باشد.

*: همبستگی بین دو متغیر در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار می‌باشد.

نتایج جدول ۴ فرض همبستگی بین ارزش‌های موفقیت و زیست کره و مسئولیت‌پذیری زیست محیطی را تأیید می‌نماید، با این حال مطابق نتایج بین ارزش‌های قدرت، نوع دوستی، عام‌گرایی و مسئولیت‌پذیری زیست محیطی رابطه معنی‌دار خطی ساده وجود ندارد، همچنین مطابق نتایج ارزش‌های زیست کره بالاترین همبستگی را با مسئولیت‌پذیری زیست محیطی داشته و ارزش موفقیت در مرتبه دوم قرار دارد.

شناسایی تأثیر عوامل موثر بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی

به منظور تعیین عوامل موثر بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام از تکنیک رگرسیون چندگانه استفاده شده است، لذا ارزش‌های موفقیت و زیست کره وارد معادله رگرسیونی با متغیر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی شده‌اند که نتایج آن در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. خلاصه رگرسیون چندگانه جهت شناسایی تأثیر عوامل موثر بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی

متغیر وابسته	متغیر مستقل	B	std	Beta	t	Sig	R ^۲	AdjR ^۲
مسئولیت‌پذیری زیست محیطی	ضریب ثابت موفقیت	۰/۴۴	۰/۱	۰/۴۵	۴/۲۳	۰/۰۰۰	۰/۲	۰/۱۹
	ضریب ثابت	۱/۲۲	۰/۳۵	—	۳/۴۹	۰/۰۰۱		

با استناد به نتایج رگرسیون، ارزش موفقیت ($t = 4/23$ و $sig = 0/000$)، زیست کره ($t = 3/49$ و $sig = 0/001$)، و موفقیت ($F = 17/95$ و $sig = 0/000$) حدود ۱۹ درصد از تغییرات متغیر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی را تبیین می‌نماید.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

امروزه این یقین حاصل شده است که مشکلات زیست محیطی تا حد بسیاری به علت ناهنجاری در رفتارهای نوع بشر بوده، لذا تأکید اندیشمندان بر تغییر رفتار افراد می‌باشد و تمرکز اکثر مطالعات بر طیفی از نگرش‌های ویژه در راستای رفتار دوستدار محیط زیست و نیز جهت‌گیری‌های ارزشی است. هدف این مطالعه بررسی تأثیر ارزش‌ها بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام بود که نتایج زیر را در پی داشت:

مطابق نتایج، میانگین ارزش‌های قدرت، موفقیت، نوع‌دوستی، عام‌گرایی و زیست کره بالاتر از حد متوسط برآورد شد، با این حال ارزش‌های زیست کره با میانگین ۳/۷ بالاترین و ارزش‌های قدرت با میانگین ۲/۵۲ پایین‌ترین میانگین‌ها را از آن خود نمودند، به عبارتی می‌توان چنین اظهار داشت که مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام با حفاظت از محیط زیست، جلوگیری از آلودگی محیط زیست، احترام به زمین به معنای زندگی هماهنگ و منطبق با دیگر گونه‌ها و وحدت با طبیعت به معنای اتصال با طبیعت موافقت بیشتری داشته، در حالی که با قدرت اجتماعی به معنای کنترل بر دیگران، اختیار به معنای حق دستور و ثروت به معنای دارایی‌های مادی و پول موافقت کمتری داشتند.

مطابق نتایج، میانگین متغیر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی ۳/۲ و بالاتر از حد متوسط (۲/۸) بود، به عبارتی اکثر مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام خود را در قبال محیط زیست و منابع طبیعی مسئول و متعهد می‌دانستند.

مطابق نتایج، بین ارزش‌های موفقیت و زیست کره و مسئولیت‌پذیری زیست محیطی همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود داشت، اما بین ارزش‌های قدرت، نوع دوستی، عام‌گرایی و مسئولیت‌پذیری زیست محیطی رابطه معنی‌دار خطی ساده وجود نداشت، همچنین ارزش‌های زیست کره بالاترین همبستگی را با مسئولیت‌پذیری زیست محیطی داشتند، به عبارتی اعتقاد به حفاظت از محیط زیست، اعتقاد به جلوگیری از آلودگی محیط زیست، احترام به زمین به معنای زندگی هماهنگ و منطبق با دیگر گونه‌ها و وحدت با طبیعت بیشترین همبستگی را با مسئولیت‌پذیری زیست محیطی داشتند.

مطابق نتایج، ارزش موفقیت حدود ۱۹ درصد از تغییرات مسئولیت‌پذیری زیست محیطی را تبیین می‌نمود، به عبارتی بلند همتی، قابلیت، موفق بودن (دستیابی به اهداف) و نفوذ بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی تأثیرگذار بودند. قابل ذکر است که موفقیت به عنوان "موفقیت شخصی از طریق کسب صلاحیت مطابق استانداردهای اجتماعی" تعریف شده است که با استناد به نتایج این پژوهش عامل تأثیرگذار بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی بود که این نتیجه با یافته‌های اسلاولجاب و همکاران (Slavoljub et al., ۲۰۱۵) مبنی بر ارتباط خطی مثبت میان ارزش‌های زیست محیطی و مسئولیت‌پذیری زیست محیطی موافقت نداشت، چرا ارزش موفقیت عامل تأثیرگذار بر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی مدیران تعاونی‌های مرغداری استان ایلام بود.

چنانچه مشهود است در بررسی انواع ارزش‌ها، ارزش موفقیت حدود ۱۹ درصد از تغییرات متغیر مسئولیت‌پذیری زیست محیطی را تبیین می‌نمود، در حالی که علت بخش اعظمی از تغییرات تبیین نشده باقی ماند و این در حالی است که مطابق پژوهش‌های صورت گرفته ارزش‌ها راه دیدن جهان و ارتباط با آن بوده و بر رفتاری که انسان در قبال محیط زیست انجام می‌دهد، موثرند، لذا پیشنهاد می‌شود که به منظور ارتقاء رفتارهای مسئول زیست محیطی در مطالعات آتی به بررسی تأثیر عواملی چون نگرش‌های زیست محیطی، دغدغه‌های زیست محیطی، آگاهی از پیامدها و دیگر عوامل تأثیرگذار پرداخته شود.

منابع

- حسینی، م.، آقاصفری، ح.، کرباسی، ع. (۱۳۹۳). شناسایی و تدوین راهبردهای مناسب توسعه تعاونی‌های تولید کشاورزی ایران. تعاون و کشاورزی. سال سوم، شماره ۱۰، ۸۵-۶۵.
- مؤمنی، م.، فعال قیومی، ع. (۱۳۸۷). تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS، کتاب نو، تهران.
- Abrahamse, W., and Steg, L. (۲۰۰۹). How do socio-demographic and psychological factors relate to households' direct and indirect energy use and savings. *Journal of Economic Psychology*, ۳۰, ۷۱۱-۷۲۰.
- Bamberg, S., and Moser, G. (۲۰۰۷). Twenty years after Hines, Hungerford and Tomera: A new meta-analysis of psychosocial determinants of pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, ۲۷, ۱۴-۲۵.
- Barr, S. (۲۰۰۳). Strategies for sustainability: citizens and responsible environmental behavior. *Area*, ۳۵ (۳), ۲۲۷-۲۴۰.
- Barr, S., and Gilg, A. W. (۲۰۰۷). A conceptual framework for understanding and analyzing attitudes towards environmental behaviour. *Geografiska Annaler B*, ۸۹(۴), ۳۶۱-۳۷۹.
- Barr, S., Gilg, A. W., and Ford, N. (۲۰۰۵). The household energy gap: examining the divide between habitual- and purchase-related conservation behaviours. *Energy Policy*, ۳۳, ۱۴۲۵-۱۴۴۴.
- Bierhoff, H. W., and Auhagen, A. E. (۲۰۰۱). Responsibility as a fundamental human phenomenon. In A. E. Auhagen, & H. W. Bierhoff (Eds), *Responsibility, The many faces of a social phenomenon* (pp. ۱-۸). London, England: Routledge.
- Cottrell, S. P. (۲۰۰۳). Influence of sociodemographic and environmental attitudes of general responsible environmental behavior among recreational boaters. *Environment and Behavior*, ۳۵, ۳۴۷-۳۷۵.
- De Groot, J., and Steg, L. (۲۰۱۰). Relationships between value orientations, self-determined motivational types and pro-environmental behavioural intentions. *Journal of Environmental Psychology* xxx, ۱-۱۱.
- Grling, T., Fujii, S., Grling, A., and Jacobsson, C. (۲۰۰۳). Moderating effects of social value orientation on determinants of pro-environmental behavior intention. *Journal of Environmental Psychology*, ۲۳, ۱-۹.
- Hansla, A., Gamble, A., Juliusson, E. A., and Grling, T. (۲۰۰۸). The relationships between awareness of consequences, environmental concern, and value orientations. *Journal of Environmental Psychology*, ۲۸, ۱-۹.
- Hines, J. M., Hungerford, H. R., and Tomera, A. N. (۱۹۸۶-۱۹۸۷). Analysis and synthesis of research on responsible environmental behavior: A meta-analysis. *Journal of Environmental Education*, ۱۸, ۱-۸.
- Johnson, C., Bowker, J., and Cordell, H. Ken. (۲۰۰۴). *Ethnic Variation in Environmental Belief and Behavior: An Examination of the New Ecological Paradigm in a Social Psychological Context*. *Environment and Behavior*, ۳۶: ۱۵۷-۱۸۶.
- Kaiser, F. G., Ranney, M., Hartig, T., and Bowler, P. A. (۱۹۹۹). Ecological behavior, environmental attitude and feelings of responsibility for the environment. *European Psychologist*, ۴(۲), ۵۹-۷۴.
- Mobley, C., Vagias, W., and DeWard, S. (۲۰۱۰). Exploring Additional Determinants of Environmentally Responsible Behavior: The Influence of Environmental Literature and Environmental Attitudes. *Environment and Behavior*, ۴۲: ۴۲۰-۴۴۷.
- Monroe, M. C. (۲۰۰۳). Two avenues for encouraging conservation behaviors. *Human Ecology Review*, ۱۰, ۱۱۳-۱۲۵.

- Nisbet, E., Zelenski, J., and Murphy, S. (۲۰۰۹). The Nature Relatedness Scale: Linking Individuals' Connection With Nature to Environmental Concern and Behavior. *Environment and Behavior*, ۴۱, ۷۱۵-۷۳۹.
- Porter, M.E., and Kramer, M.R. (۲۰۰۶). Strategy and society: the link between competitive advantage and corporate social responsibility. *Harvard Business Review* ۸۴ (۶), ۷۸-۹۲.
- Rokeach, M. (۱۹۷۳). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Sarkis, J., Gonzalez-Torre, P., and Adenso-Diaz, B. (۲۰۱۰). Stakeholder pressure and the adoption of environmental practices: The mediating effect of training. *Journal of Operations Management*, ۲۸, ۱۶۳-۱۷۶.
- Schwartz, S. H. (۱۹۷۷). Normative influences on altruism. In L. Berkowitz (Eds.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. ۱۰, pp. ۲۲۱-۲۷۱). New York: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (۱۹۹۲). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical test in ۲۰ countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, ۱۰, ۲۲۱-۷۹.
- Slavoljub, J., Zivkovic, L., Sladjana, A., and Dragica, G. (۲۰۱۵). To the environmental responsibility among students through developing their environmental values. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, ۱۷۱, ۳۱۷-۳۲۲.
- Steg, L., Dreijerink, L., and Abrahamse, W. (۲۰۰۵). Factors influencing the acceptability of energy policies: A test of VBN theory. *Journal of Environmental Psychology*, ۲۵, ۴۱۵-۴۲۵.
- Stern, P. C., and Dietz, T. (۱۹۹۴). The value basis of environmental concern. *Journal of Social Issues*, ۵۰, ۶۵-۸۴.
- Stern, P. C. (۲۰۰۰). Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*, ۵۶, ۴۰۷-۴۲۴.